

Ochrana zdravia zamestnancov pri práci s biologickými faktormi – nová legislatívna úprava účinná od 15.4.2013

V niektorých povolaniach sú zamestnanci vo zvýšenej miere vystavení pôsobeniu biologických faktorov, ktorými sú baktérie, vírusy, huby a parazity, následkom čoho môžu u nich vzniknúť infekčné a parazitárne ochorenia. Zamestnanec môže ochoriť po kontakte s chorým človekom, zvieratom alebo kontaminovaným materiálom. Stále sa rozširuje spektrum biologických faktorov, s ktorými prichádzajú do kontaktu rôzne profesijné skupiny zamestnancov a to najmä vzhľadom na nárast pohybu osôb a tovarov medzi krajinami, ale aj kontinentmi. Zároveň sa zvyšuje aj používanie biotechnológií na priemyselné účely.

Biologickým faktorom sú najčastejšie exponovaní zamestnanci pri práci v zdravotníctve a to najmä pri ošetrovaní a vyšetrovaní pacientov, pri manipulácii s infekčným biologickým materiálom, ale aj pri práci v klinických, diagnostických a mikrobiologických laboratóriách. Zdravotné riziko z expozície biologickým faktorom je pri práci v ozbrojených zboroch, v Policajnom zbore a v Hasičskom a záchrannom zbore. Exponovaní biologickým faktorom sú zamestnanci pri práci v zariadeniach sociálnych služieb a pri iných špecifických činnostiach v sociálnej oblasti, napr. pri práci so závislými osobami, ďalej pri práci v podnikoch na likvidáciu odpadov, v kafilériách a v čistiarnach odpadových vôd, pri pracovných činnostiach v poľnohospodárstve a pri pracovných činnostiach, pri ktorých dochádza k styku so zvieratami a výrobkami živočíšneho pôvodu. Bez ohľadu na profesiu môžu byť exponovaní biologickým faktorom aj zamestnanci pracujúci v tropických a subtropických oblastiach.

Zabezpečenie ochrany zdravia zamestnancov exponovaných pri práci biologickým faktorom je povinnosťou všetkých zamestnávateľov. Špecifické postavenie majú zamestnanci v zdravotníctve, u ktorých je nutné osobitne riešiť prevenciu poranení ostrými predmetmi, ktorými sú najmä injekčné ihly, kanyly, infúzne sety, skalpely a ďalšie zdravotnícke nástroje a ktoré sú jedným z dôvodov významnej expozície zamestnancov v zdravotníctve biologickým faktorom. Dôvodom je, že viac ako tretina zdravotníckych pracovníkov v európskych štátoch ročne udáva poranenie ostrými predmetmi. Ročne je v Európe v zdravotníctve zaznamenaných viac ako 1,2 milióna poranení injekčnou ihlou.

Osobitne sa touto problematikou zaoberali už v priebehu roku 2009 európski sociálni partneri, ktorými sú Európske združenie zamestnávateľov v nemocničnom a zdravotníckom sektore (HOSPEEM), čo je európska sektorová organizácia zastupujúca zamestnávateľov a Európska federácia odborových organizácií verejnej správy (EPSU), čo je európska odborová organizácia. Výsledkom ich rokovaní bolo spoločné podpísanie Rámcovej dohody o prevencii poranení ostrými predmetmi v nemocničnom a zdravotníckom sektore zo dňa 17. júla 2009.

Následne bola 10. mája 2010 prijatá smernica Rady 2010/32/EÚ, ktorou sa vykonáva Rámcová dohoda o prevencii poranení ostrými predmetmi v nemocničnom a zdravotníckom sektore. Povinnosťou Slovenskej republiky ako členského štátu Európskej únie bolo prevziať túto smernicu do legislatívy SR najneskôr do mája 2013. Túto povinnosť si Slovenská republika splnila tým, že bolo pripravené **nariadenie vlády SR č. 83/2013 Z. z. o ochrane zdravia zamestnancov pred rizikami súvisiacimi s expozíciou biologickým faktorom pri práci**, ktoré nadobudlo účinnosť 15. apríla 2013. Tým sa aj v Slovenskej republike naplnil základný cieľ smernice, ktorým je vytvorenie čo najbezpečnejšieho pracovného prostredia predchádzaním poraneniam zamestnancov, ktoré sú spôsobované ostrými predmetmi v zdravotníctve vrátane injekčných ihiel a účinnou ochranou zamestnancov vystavených riziku poranení a infekcií spôsobených ostrými predmetmi.

V prípade použitia ostrého predmetu na zdravotnícky úkon môže dôjsť pri poranení zdravotníckeho pracovníka ku priamemu kontaktu s krvou pacienta, ktorá je alebo môže byť kontaminovaná vírusmi, baktériami alebo inými biologickými faktormi. Z možných súvisiacich nákaz pri poranení ostrými zdravotníckymi predmetmi závažné riziko predstavuje najmä nákaza vírusom ľudskej imunitnej nedostatočnosti (HIV), vírusom hepatitídy typu B a vírusom hepatitídy typu C. Medzi osoby ohrozené poranením ostrým kontaminovaným predmetom v zdravotníctve patria okrem zdravotníckych pracovníkov aj študenti, stážisti a pomocní pracovníci, ako sú upratovači a odstraňovači odpadu a ďalší subdodávatelia niektorých prác v zdravotníctve. Zámerom tejto rámcovej dohody a smernice bolo preto rozšíriť pokrytie preventívnymi a ochrannými opatreniami na všetkých pracovníkov zo všetkých aspektov prevencie poranení ostrými predmetmi a súvisiacich infekcií v zdravotníctve.

Nariadenie vlády SR č. 83/2013 Z. z. poskytuje zamestnávateľom usmernenie ako spracovať posudok o riziku z expozície biologickým faktorom aj vo vzťahu k situáciám súvisiacim s poranením, kontaktom s krvou alebo iným infekčným materiálom. Ak výsledky posúdenia rizika odhalia riziko poranení ostrými predmetmi a riziko infekcie, potom sa musí odstrániť alebo aspoň znížiť vystavenie zamestnancov týmto rizikám uplatnením účinných preventívnych a ochranných opatrení.

Vykonané opatrenia musia byť primerané riziku a zahŕňajú vhodné pracovné postupy, procesy dekontaminácie a dezinfekcie pri dôslednom používaní osobných ochranných pracovných prostriedkov, prednostne jednorazových. Od zamestnávateľa sa požaduje priebežné a systematické prehodnocovanie rizika a jeho znižovanie aj náhradou používaných ostrých predmetov bezpečnými zdravotníckymi pomôckami, ak je to možné. Zamestnávateľ musí zaviesť bezpečné postupy na zneškodňovanie ostrých predmetov vrátane injekčných ihliel a kontaminovaného odpadu do označených a technicky bezpečných kontajnerov. **Nariadením vlády SR sa zakazuje zdravotníckym pracovníkom používať opakované nasadzovanie krytu na injekčné ihly (tzv. „recapping“).**

Zamestnávateľ je povinný zabezpečiť pre svojich zamestnancov aj systematické odborné školenie a informovanie o postupoch súvisiacich s prevenciou poranení ako aj o postupoch pri poranení ostrými predmetmi, o rizikách pri kontakte s krvou a telesnými tekutinami pacientov.

Nariadenie vlády ukladá povinnosti nielen zamestnávateľom, ale aj zamestnancom, ktorí sú povinní bezodkladne hlásiť každé poranenie ostrými predmetmi zamestnávateľovi v záujme prijatia opatrení na zabránenie rozvoju ochorenia v prípade zanesenia infekcie do organizmu. Zamestnanci musia používať bezpečné pracovné postupy pri manipulácii s biologickým materiálom, dodržiavať zásady osobnej hygieny a podrobiť sa očkovaniu proti nákazám, u ktorých je očkovanie dostupné.

V rámci opatrení musí zamestnávateľ riešiť situácie, pri ktorých vzniká riziko poranenia ostrými predmetmi tak, aby bol pre zamestnancov zabezpečený zdravotný dohľad vrátane potrebného preventívneho očkovania, poexpozičnej profylaxie a poradenstva z dôvodu ochrany zamestnancov pred ochorením.

Bratislava, 14.6.2013

Pripravila:
MUDr. Ľudmila Ondrejková, MPH
odbor preventívneho pracovného lekárstva
Úrad verejného zdravotníctva SR